

Надання юридичною особою права керування транспортним засобом фізичній особі

Вступ

Переважає більшість господарюючих суб'єктів підприємницької діяльності використовує у своєму повсякденному житті транспортні засоби. Автомобілі можуть використовуватися юридичними особами на підставі права власності або договору оренди. Очевидно, що для гарантування ефективної роботи транспортного засобу належне оформлення документів, які надають водію право керування, є досить актуальним.

Але, як виявляється на практиці, питання оформлення документів, які повинен мати при собі водій, не є простим. Це обумовлено тим, що перелік цих документів регламентується нормативно-правовими актами різних відомств та міністерств, які не синхронізовані та неузгоджені між собою. Більш того, деякі міністерства у своїй діяльності виходять за межі своїх повноважень та трактують законодавство на свій розсуд.

Приймачи до уваги недосконале законодавство України в сфері використання юридичними особами транспортних засобів, а також можливі наслідки його порушення, виникає необхідність у визначенні найбільш оптимального механізму надання водіям права керування транспортним засобом.

В цьому звіті аналізується діюче законодавство, яке регламентує порядок використання транспортних засобів та сферу його застосування, вимоги щодо оформлення документів на право керування та можливі наслідки їх неналежного оформлення.

Існуючі типи документів, які надають право керування транспортним засобом

На сьогоднішній день в українській практиці існує три типи документів, на підставі яких власник транспортного засобу може передати право керування фізичній особі:

1. Дорожній (шляховий) лист.
2. Довіреність на право керування.
3. Тимчасовий реєстраційний талон.

Оформлення дорожнього листа є найбільш розповсюдженим і дорогим способом передачі юридичною особою права керування транспортним засобом своїм співробітникам.

Наскільки цей спосіб є обґрунтованим з юридичної точки зору? Яким чином можна оптимізувати оформлення дозвільних документів на право керування транспортним засобом? Відповіді на ці та інші питання дає цей документ.

Подорожній (шляховий) лист

Законодавче підґрунтя

Термін „дорожній лист” вводиться Законом України „Про автомобільний транспорт” (остання редакція від 16.11.2008р.). Відповідно до ст. 1 цього Закону, *дорожній лист – це документ установленого зразка для визначення та обліку роботи транспортного засобу.*

Законом України „Про автомобільний транспорт” наводиться **вичерпний** перелік випадків застосування дорожнього листа, а саме:

- при пасажирських перевезеннях (ст. 39 - документи, на підставі яких виконуються пасажирські перевезення);
- при вантажних перевезеннях (ст. 48 - документи, на підставі яких виконуються вантажні перевезення).

Цей Закон входить у систему нормативно-правових актів, які регламентують діяльність автомобільних перевізників (пасажирських або вантажних) та їх відносини між замовниками послуг, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

У відповідності до ст. 1 Закону України „Про дорожній рух” (остання редакція від 16.11.2008р.) саме цей Закон *регулює суспільні відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки, визначає права, обов'язки і відповідальність суб'єктів - учасників дорожнього руху.*

Ст. 16 Закону України „Про дорожній рух” регламентує перелік документів, які повинен мати при собі водій:

Водій зобов'язаний мати при собі та на вимогу працівників міліції, а водії військових транспортних засобів на вимогу посадових осіб військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України передавати для перевірки посвідчення, реєстраційні та інші документи, що підтверджують право на керування транспортним засобом, а також дорожні (маршрутні) листи і документи на вантаж, що перевозиться (крім власників транспортних засобів, які використовують їх в індивідуальних некомерційних цілях), а у випадках, передбачених законодавством, страховий поліс (сертифікат) про укладання договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та ліцензійну картку на автомобільний транспортний засіб у разі надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів.

Постанова КМУ № 1306 від 10.10.2001р. „Правила дорожнього руху” (редакція від 14.09.2009р.) у ст. 2.1 дублює перелік документів, які повинен мати при собі водій механічного транспортного засобу. Щодо дорожнього листа у четвертій частині цієї статті вказано, що водій повинен мати при собі у встановлених законодавством випадках дорожній лист і документацію на вантаж, що перевозиться.

Таким чином, якщо власник транспортного засобу використовує його в індивідуальних некомерційних цілях, дорожній лист не входить в перелік обов'язкових документів, які повинен мати при собі водій. Ця норма закріплена на законодавчому рівні.

Чому ж тоді дорожній лист такий популярний?

Основним і єдиним документом, який регламентує наявність у водія дорожнього листа, є Наказ Державного комітету статистики України № 74 від 17.02.1998р. ”Про затвердження типової форми первинного обліку роботи службового легкового автомобіля та Інструкції про порядок її застосування”.

Відповідно до п. 1.1 „Інструкції про порядок застосування подорожнього листа службового легкового автомобіля та обліку транспортної роботи” ця Інструкція встановлює єдиний порядок застосування подорожнього листа службового легкового автомобіля та зобов'язує до виконання положень цієї Інструкції всі підприємства, установи і організації незалежно від відомчого підпорядкування та форми

власності, які надають службові легкові автомобілі для транспортного обслуговування юридичних осіб на комерційній основі або використовують їх у службових поїздах за власними потребами.

Таким чином, спостерігається очевидне протиріччя між Законом України „Про дорожній рух” та Наказом Держкомстату.

У своєму листі № 758-0-2-08-19 від 26.12.2008р. „Щодо практики застосування норм права у випадку колізії” Міністерство юстиції України дає наступні роз’яснення:

У разі існування суперечності між актами, прийнятими різними за місцем в ієрархічній структурі органами - вищестоящим та нижчестоящим, застосовується акт, прийнятий вищестоящим органом, як такий, що має більшу юридичну силу.

Державний комітет статистики України, розширюючи сферу застосування дорожнього листа у своєму Наказі № 74, тим самим вийшов за межі своїх повноважень, які визначені Законом України „Про державну статистику” (остання редакція від 31.03.2009р.) та Постановою КМУ № 924 від 11.07.2007р. „Положення про Державний комітет статистики України” (редакція від 08.08.2008р.).

Слід зазначити, що вищезгаданий Наказ № 74 затверджує типову форму подорожнього листа № 3 для службового легкового автомобіля, тоді як спільний Наказ Міністерства транспорту та Міністерства статистики України № 488/346 від 29.12.1995р. затверджує типові форми подорожнього листа № 1 та № 2 для вантажного автомобіля (відповідно для міжнародного та внутрішнього сполучення).

На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що вимога щодо оформлення дорожнього листа розповсюджується тільки на професійних перевізників пасажирів та/або вантажу.

Критерієм віднесення до переліку перевізників слід вважати наявність у юридичної особи відповідної ліцензії на пасажирські або вантажні перевезення. Згідно ст. 9, п. 33 Закону України „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” (остання редакція від 28.02.2010р.) надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом підлягає обов’язковому ліцензуванню.

Вимоги щодо оформлення дорожнього листа

Порядок застосування та оформлення дорожнього листа регламентується вищезгаданою „Інструкцією про порядок застосування подорожнього листа службового легкового автомобіля та обліку транспортної роботи”. До основних вимог оформлення дорожнього листа слід віднести:

1. Щоденне оформлення.
2. Реєстрація видачі в диспетчерському журналі.
3. Проведення щозмінних предрейсових та післярейсових медичних оглядів водія.
4. Проведення щозмінних перевірок технічного стану транспортного засобу.

Порядок проведення медичних оглядів водіїв регламентується спільним Наказом Міністерства охорони здоров'я та Міністерства внутрішніх справ України № 124/345 від 05.06.2000р. „Положення про медичний огляд кандидатів у водії та водіїв транспортних засобів”.

Відповідно до п. 5.3 цього Наказу *результат проведеного щозмінного предрейсового та післярейсового медичних оглядів фіксується в журналі щозмінного предрейсового та післярейсового медичних оглядів водіїв, після чого в шляховому листі ставиться штамп з висновком про придатність до керування транспортом.*

Очевидно, що вимоги щодо належного оформлення дорожніх листів є дуже суворими та змушують власників транспортних засобів виділяти досить значні ресурси на виконання зазначених вимог.

Наслідки неналежного оформлення дорожнього листа

Відповідно до ст. 6 Закону України „Про автомобільний транспорт” та ст. 3 Постанови КМУ № 1567 від 8.11.2006р. „Порядок здійснення державного контролю на автомобільному транспорті” органами державного контролю на автомобільному транспорті є Головавтоінспекція та її територіальні управління в областях.

У відповідності до ст. 13 Закону України „Про державну статистику” органи державної статистики наділяються правом *розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати відповідно до законів штрафи.*

У наведених вище нормативно-правових документах відповідальність за неналежне оформлення дорожнього листа не передбачена.

Позиція співробітників ДАІ щодо неналежного оформлення дорожнього листа

На практиці трапляються непоодинокі випадки накладання на водіїв штрафних санкцій співробітниками ДАІ за неналежне оформлення дорожнього листа. При складанні протоколів про адміністративне правопорушення вони керуються ст. 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення:

Керування транспортними засобами водіями, які не мають при собі або не пред'явили чи не передали для перевірки посвідчення водія відповідної категорії, талона до нього, реєстраційних та інших документів, що підтверджують право користування чи розпорядження транспортним засобом, а у випадках, передбачених законодавством, належно оформленого дорожнього (маршрутного) листа або документів на вантаж, що перевозиться, ліцензійної картки на транспортний засіб, а так само поліса (договору) обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката "Зелена картка"), - тягне за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Накладаючи штрафні санкції на водіїв, співробітники ДАІ тим самим виходять за межі своїх повноважень, які визначені у Постанові КМУ № 341 від 14.04.1997р. „Положення про ДАІ МВС”. Такі дії співробітників ДАІ є незаконними і оформленні протоколи про адміністративне правопорушення в подальшому мють бути спростовані судом.

Разом з тим, у разі пред'явлення співробітникам ДАІ дорожнього листа без відмітки лікаря, співробітники ДАІ мають підстави накласти штраф на відповідальну особу керуючись ст. 128 Кодексу України про адміністративні правопорушення:

Випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан, обладнання або комплектність яких не відповідає вимогам правил і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху, технічної експлуатації, переобладнаних без відповідного погодження, не зареєстрованих у встановленому порядку, таких, що не пройшли державного технічного огляду або без поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів чи без ліцензійної картки на транспортний засіб, без відміток у дорожньому листі про проходження щозмінного медичного огляду та контролю технічного стану, а також направлення в рейс одного водія при здійсненні пасажирських перевезень на автобусному маршруті протяжністю понад п'ятсот кілометрів - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, відповідальних за технічний стан, обладнання, експлуатацію транспортних засобів, громадян - суб'єктів господарської діяльності від сорока до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Таким чином, виписуючи неналежно оформлений дорожній лист, власник транспортних засобів тим самим дає підстави співробітникам ДАІ ставити під сумнів правомірність цього документу.

Довіреність на право керування

Немайнові та майнові відносини юридичних та фізичних осіб регулюються Цивільним кодексом (ЦК) України. У відповідності до гл. 17 ЦК України юридична особа має право наділити фізичну особу повноваженнями користування своїм транспортним засобом та представлення своїх інтересів перед органами державної влади та учасниками дорожнього руху. Згідно ст. 244 ЦК України це є представництво за довіреністю, яка оформлюється у письмовому вигляді.

Основною вимогою правильного оформлення довіреності є відображення дати її вчинення. В противному разі вона буде визнана нікчемною. Якщо строк дії довіреності не відображений, то вона зберігає свою чинність до припинення її дії.

Ст. 246 ЦК України регламентує форму видачі довіреності юридичною особою:

Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами, та скріплюється печаткою цієї юридичної особи.

Таким чином, довіреність на право керування, яка видана юридичною особою, не підлягає нотаріальному завіренню. Претензії представників ДАІ щодо нотаріального завірнення довіреності на право керування транспортним засобом є небґрунтованими та незаконними.

Тимчасовий реєстраційний талон

В українській практиці для передачі права керування транспортним засобом використовується також тимчасовий реєстраційний талон. Порядок видачі тимчасових реєстраційних талонів регламентується Постановою КМУ № 1371 від 23.12.2009р. „Про внесення змін до деяких постанов КМУ”. У відповідності до ст. 16, ч. 4 Постанови КМУ № 1388 від 07.09.1998р. „Порядок державної реєстрації, зняття з обліку автомобілів”:

За бажанням власника транспортного засобу - фізичної особи надати право керування таким засобом іншій фізичній особі чи за бажанням фізичної або юридичної особи, якій власник транспортного засобу передав у встановленому порядку право користування і (або) розпорядження транспортними засобами, підрозділ Державтоінспекції видає за зверненням такого власника тимчасовий реєстраційний талон на строк, зазначений у його заяві, або документах, які підтверджують право користування і (або) розпорядження транспортним засобом.

Цей спосіб передачі права керування транспортним засобом використовується у випадках оренди чи лізингу транспортного засобу. Якщо однією із сторін договору оренди автомобіля є фізична особа, то цей договір підлягає нотаріальному завіренню. Якщо обидві сторони є юридичними особами, то підставою для оформлення тимчасового реєстраційного талону є акт прийому-передачі автомобіля.

Особливу увагу слід звернути на експлуатацію транспортних засобів, які використовуються лізингоодержувачем на умовах договору фінансового лізингу. Відповідно до ст. 8 Постанови КМУ № 1388 такі транспортні засоби мають бути зареєстровані на ім'я лізингоодержувача. Оформивши належним чином тимчасовий реєстраційний талон, лізингоодержувач в подальшому надає право керування транспортним засобом фізичній особі на підставі доручення.

Заклучення

Механізм оформлення доручень на право керування транспортним засобом має очевидні переваги в порівнянні з оформленням шляхових листів (за умови використання транспортного засобу в некомерційних цілях). Для великих автопарків ці переваги значно вагоміші, приймаючи до уваги кількість автомобілів та їх розгалужене місцезнаходження.